

ՕՐԱԳԻՐ ՏԱՍՆՕՐԵԱՅ

Կը հրահարակուի ամեն ամսոյ 10ին 20ին եւ վերջին: — Վեցամսեայ շրջանին զինն է 30 զրշ. կանխիկ: — Ստորագրութիւնն եր ամեն ամսոյ սկիզբէն կընդունուին: — Դուրս երթալիք օրագրաց ծամբու ծախքը առնողին վրայ է: — Խմբագրին վերաբեր. եալ նամակ կամ գրութիւն պէտք է ուղղել Մեծ Նոր խանի վերի դուռը Թիւ 4 օրագրոյս գրասենեակը: — Անվճար նամակ կամ ծրար չընդունուիր:

1865 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20

Դ. ՇՐՋԱՆ ՎԵՅԱՄՍԵԱՅ

ԹԻՒ 46

ՀԱՄԱՌՈՅ ՆԱԽԱԳԻՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԴՈՑ

Թէ որ տկարութիւնը, հարկը և համամտութիւնը դրդելով կ'ստիպեն զմարդիկ իրարու մերձեանալ և վտանգէն խորշելով զիրար պաշտպանել, Թէ որ հանգիստ ու երջանկութիւն փափաքելով, իրենց վիճակը լաւագոյն ընելու հնարք կ'խնդրեն, շատ անգամ ալ կրքերով կուրցած, ապօրինաւոր միջոցներով, անձնական շահը միայն նպատակ առնելով, կ'միանան իրենց նմանները ընկնելու: Առաջինները մարդկային ցեղին բարեաց, և վերջինները անոր չարեաց աղբիւր են: Երբ Թօմափելով ամեն նախապաշարմունք, անաչառութեամբ քննենք անցեալը, կը հարկադրինք խոստովանիլ Թէ չարիք ոչ երկնային պատիժք են և ոչ կոյր նախառագրի թշուառ հետեւանք. վասն զի բնութիւնը իր օրէնքները չ'փոխեր և արեւ միշտ իր ընծացքը կ'շարունակէ, ցօղն ու անձրեւ կ'իջնան միշտ, լերանց կողերէն գետերը կը վազեն բոյսերը անեցնելու, երկիրս պտղարար ընելու. և Թէ որ մարդս չ'մշակելով զայն և չ'աշխատելով փուշ միայն կ'հնձէ, իր յանցանքն է:

Չանագան կրքեր զանագան ընկերութիւններ կ'ձևացնեն, կամ, նման կրքերով մարդիկ այլ և այլ ժողովքներ կ'կազմեն, որ ըսել է Թէ որչափ կիրք, այնչափ ընկերութիւնք կան: — Ոմանք, Թէպէտ ալեհեր և նախապին կնճռոտ, ունայնութեան պատկերք են, և սակայն շահու, հաշուի մէջ ընկղմած, կը չափեն, կ'կշռեն և իրենց ոտքին տակ բացուած զերեզմանը ոսկիով արծաթով լեցնելու ծածկելու կ'աշխատին: — Ուրիշները, մեղի հանոյից մէջ վառմար

բացեալ և անզգայ դարձած, իրենց ճրիտուր իշխանութիւնը բռնաբար գործածելով, տկարներուն և աղքատներուն արցունքը և բրտինքը կ'խմեն: — Շատերը, մերկ, անօթի և հիւանդ թողլով իրենց ամուսինը և որդիքը, բաղդին և խաղին կ'յանձնեն իրենց ստացուածքը և պատիւը: — Անոնք որ Ազգին ծանր բեռը կ'կրեն ուսերնուն վրայ, հին կանտները ջրնջելով, կ'խորհին, կ'քրտնին նոր դրութիւններ ստեղծելով օդոյն մէջ, բայց միշտ անկատար կամ ոչինչ գործելով, հսկայաբայլ յառաջադիմութիւններ ընել կ'կարծեն, մինչդեռ ժողովուրդը անպաշտպան, կոզոպտեալ, հալածեալ, ողորմութիւն կ'պօռայ: — Հոս ժողոված քանի մը իմաստականք, բարձր գիտութեանց և արհեստից վրայ կ'վիճեն. մէկը Վիրգիլիոս* ճարտասանին Փիլիպեան ճառերը կ'դառնէ. միւսը ՂԳդատոնը Դիոգինէսի տակառը կ'զնէ. երրորդ մ'ալ Նևտոնին ձեռքէն դիտակն կ'յափշտակէ Կիւթմէմպերկին տալու համար, և ասոնց նման ցնորական բարբառքք կ'երեւակային խաւարները փարատելով զազգը լուսաւորել: — Անդին սևազգեստ ժողով մը, առաքելական քարոզութեանց ներքև կեդժաւորութիւն, անոյշ խօսքերուն տակ Թոյն, մոխրին

Վիրգիլիոս քանաստեղծը Էնեասի մի դիւցազներգութեան եւ մշակականի հեղինակն է. իսկ Փիլիպեան ճառերը Դեմոստէնէս ճարտասանը գրած է: Դիոգինէս փիլիսոփայն եր որ սակաւի մէջ կ'բնակէր եւ ցորեկ ժամանակ վառած շապետով փողոցները կը պտտէր մարդ փնտնելով: Նևտոն երեւելի աստղաբաշխ եւ Կիւքքիւկիւրի սպագորութեան արհեստը հնարողն է:

մէջ կրակ, յօժարասիրտ և խոնարհ զոհերուն ներքև հպարտութիւն, ազահութիւն ծածկելով, պարզ մարքերը կ'պղտորեն և բնտանեաց խաղաղութիւնը կը խռովեն: — Մոլութեանց անսպառ Լապիրինթոսին մէջ թախառելով, յիշեմ արդեօք զանոնք ևս որ շողորթութեամբ և բծնութեամբ անմիտ մեծատանց շուքին տակ ծոյլ կեանք մը կ'վարեն: — Յիշեմ այն անսպարձ պազշտ կանայքն որ նորաձև և շուայլ զարդարանք մտածելով միայն, ազահ բնութեան մերժած գեղեցկութիւնը և զոյնը, արհեստէն կ'մոխաւն: — Յիշեմ այն թեթևամիտ երիտասարդները որ իրենց նախնեաց ազնուականութեանը, փառաց և պատուոյն կ'ընկելով, իրենք զիրենք գերագոյն էակներ կ'կարծեն. բայց հօրերնուն քաջութիւնը և հանճարը ոչ զըլուխներնուն մէջ, այլ ոտքերնուն ծայրը ամփոփելով, պարելէ զատ ուրիշ յատկութիւն մը չ'ունին: — Յիշեմ անոնք որ թախառնար դէմքով, իբրև զգայուն սըրտի նշանակ, մինչդեռ ներքին ծածուկ ախտ մը հիւծելով կ'փթեցնէ զիրենք, խաբէբայ խօստմամբ, անմեղութեան և կուսութեան ծաղիկը ոտնակոխ ընելով, ալիհեր ծնողաց ճակատը ամօծով և նախատանօք կը պատեն: — Յիշեմ զանոնք ալ որոնց համար Պաքոս լիմաստութեան ատտուած է և որոնց խելքը որչափ ալ նիհար ըլլայ, բնական վիճակներնուն մէջ ծանրութիւն մը ըլլալով, զայն հալածել կ'շանան և ամեն զգացմունք գիւտոյ մէջ ընկղմելով, վերջապէս մարմինն ալ կ'փճացնեն:

Այսպէս իւրաքանչիւրը իր կրքովը զրգռեալ, խնկրելով կ'պաշտէ ընկերութեան զահուն վրայ բարձրացած մոլութիւնը, և իւրաքանչիւրը իր անձնական հանդիպ մէջ անցաւոր բարիք փնտռելով, ինքն իր ծշուառութեամբ գործին կ'ըլլայ:

Հագարաւոր դարուց մարդկային պոստմութիւնը քանի մը տող զրոյ մէջ կրնանք ամփոփել թէ տըղիտութիւնը ամեն ժամանակ սուտ և անկայուն երջանկութեան մը յառած է, թէ հպարտութիւնը պատերազմներ կ'յարուցանէ, թէ անյագութիւնը, կողոպուտ, աւար, սով և ժանտախտ կ'սփռէ, քաղաքներ տէրութիւններ կ'կործանէ, ազգեր կ'ջնջէ: Սակայն չարեաց և ապականութեանց հեղեղին մէջէն աւաքինի և ուղիղ դատող մարդիկ կ'բարձրանան երբեմն, և ներդաշնակ ձայնով, անոյշ խրատօք, մաքուր զգացմամբ, եռանդուն երեակայութեամբ, իրենց ընկերներն կ'զմայեցնեն վայրկեան մը, բայց զրեւէ միշտ անխմանալի կամ նախատուած, թուրքիկ աստղերու նման խաւարասպառ երկնից վրայէն

հագիւ ծագելով կ'տահին և կ'անհետանան: Երբեմն ժողովուրդը խորին թմբուցներէ մը արթննալով, թուրամորթութենէ կատաղութեան անցնելով, զինքը ընկճող չարիքը դադրեցնելու համար, նոր ոճիրներ կը գործէ, բայց միայն իր վշտերուն նիւթը կամ կերպարանքը կ'փոխէ և վերջապէս ուժամասի, բայց սարսափած, իր աւերակներուն մէջ կանկ կ'առնու, զըլջալով կ'անիծէ իր կոյր վրէժխնդրութիւնը: Նոր սերունդը հարց ծշուառութեանց պատճառն բնակելով, ապականութեանցն աղբիւրը փնտռելով, պէտք է ճգնին փորձառու ըլլալով, զօրաւոր և արդար միջոցներով չարեաց դէմն առնուլ և անոնց ճախողութեանց. վասնզացը մէջ կարգալով, պէտք է սովորին աւելի զգաստ ըլլալ: Բայց այս վերջիններուն թիւը նուազ է, և շատ քիչ են անոնք որ կատարելութեան և լուսոյ կ'դիմեն, և մեծագոյն մասը իր անտերողմնայն քիչերն ալ կ'ապականէ, իր պղտոր յորձանքին մէջ պատելով զանոնք ալ խառն 'ի խուռն հեռու կը վանէ: Այսպիսի ցաւալի օրինակներ ամեն օր կ'նորոգուին:

Ահա երիտասարդ մը որ չորս պատի մէջ փակուած, չոր զրասեղանին կրնամ իր ամենէն գեղեցիկ տարիները և ժամերը սահեցուց զրոց ուսման մէջ, իր փոքրիկ գլխոյն մէջ ժողովելով միայն այն ամենը որ ազնիւ է և անմեղ, ծնունդը իոյս երեակայութեան: Այսպէս Արաքսամու և Նոյայ դարերուն պարզամբտութեամբը մեծնալով, յանկարծ մղեալ կ'զտնայ ինքզինքը արուեստից դարուն արուեստակեալ աշխարհիս մէջ, ինչպէս ջերմանոցի մէջ սնած հագուստ գիւտ ծաղիկ մը, արմատախիլ ըլլալով անտառաց մէջ տնկուի մրրկաց և հողմոց խաղալիկ: Մարդոց ընկերութիւնը, Ամերիկոյ անսպասուներէն նոր փախած պզտի բարբարոսի մը նմանցնելով, պախարակելով, ծաղրելով կ'ընդունի այս երիտասարդը որ անորոշ գաղաբարներով տատանեալ, նորանոր զգացմունքներով սիրտը ալէկոծեալ, դողդոջուն քայլերը հագիւ կ'ուղիլէ կենաց դժուար ասպարիզին մէջ: Երկչոտ ըլլալուն և օտար աշխարհիս յիմար նորաձևութեանցն, մարդիկ որ արտաքին կատարելութիւն կը փնտռեն, զինքը ապուշ կ'դառնան: Բայց երիտասարդին առաջին զարմանքը ցրուելով, աշխոյժ աչքերը դալկահար դէմքին վրայ անոյշ ազդեցութիւն մը կ'առնուն և անզգայ երեսած կ'եղին ներքև հազար ու մէկ մտածմունքներ իրարու զարնուելով կ'շախախին: Դեղեցիկ և զատութիւնը հրապուրելով իր երեակայութիւնը նոր վստահութիւն մը կ'ջնջէ իրեն. բը-

նուծիւնը նոր գեղեցկութիւններ կ'ընծայէ աչքին . արշալոյսը իրեն համար կ'ծագի, գետերը և հովերը աւետարներ իր գալու փառաւոր օրերը կ'երգեն: Երիտասարդին կեանքը հորիզոնին նման առաւօտուն զուարթ յոյսերով կ'ցոլայ, բայց ափսոս շուտ կ'հասնի գիշերը տարածելով սև թևերը վառվռուն գունոց վրայ: Եւ ահա մարդկան ցեղին կրքերը կ'յարձկին իր վրայ ամեն կողմէ, հպարտ զլուխը կ'խոնարհի, բազուկն ուր կեռայ եռանդուն արիւնը, թուլութեամբ վար կ'իյնայ: Պարզամտութեամբ զրուցած բառը, անմեղ նայուածքը, առաքինի զգացմունքը, որոնք բնական կ'ըլլեն իր շրթունքէն, աչքէն և սրտէն, բայց զորոնք կ'դատաւարտէ և կ'արգելու անմիտ աշխարհ, բամբասանաց և կատակի նիւթ են: Գիտութիւնը, որուն յաղթանակը անտարակոյս կ'կարծէ, տգիտաց աչքին փուշ է և փոխանակ գովեստի, նախանձ և ատելութիւն կ'գտնայ: Դեղեցիկ երազներէն կ'զահավիժի վերջապէս ախուր ճշմարտութեան մէջ, ինչպէս թռչուն մը բանտարկեալ վանդակէն արձակուելով, ուրախութենէն խենդենալով ազատութիւնը գտնելուն վրայ, ծառէ ծառ, լեռնէ լեռ, բլրէ բլուր կ'ընչի, մերթ երկինք կ'բարձրանայ, մերթ վիերը կ'իջնայ, բայց տեղ մը դադար չ'առնէր, ամենէն կ'ուզէ կարօտն առնուլ, կ'սլանայ կ'փախչի կ'մոլորի և վերջապէս կ'հաւաքունչ կ'իյնայ Աբիբիկոյ աւագուն դաշտերուն մէջ ուր ոչ կանաչ տերև ոչ զով ջուր գտնալով, կ'զղջայ ստացած ազատութեանը և կորուսած բանտին վրայ, ուր գոնէ հանգիստ կ'ալլէր: Երիտասարդը ընկերութեան զատ զատ կրքերով կազմուած խմբերուն քովէն լռիկ կ'անցնի, խեղճ կ'նային մէկմէկու հետաքրքիր աչօք, և մէկմէկու լեզուն չ'են հասկնար: Մտութեանց և թերութեանց առջև զուխը չ'կարենալով խոնարհել, իր զգացմունքներն ազատ պահել ուզելով, և սրտին արձագանք մը չ'գտնալով, բազմամարդ աշխարհս անապատ մը կ'դառնայ երիտասարդին համար, ուր առանձնացեալ և լքեալ դառն խորհրդներով կ'տոչորի: Յիմար աշխարհ, ուր լալու տեղ ծիծաղելու է, ուր ճերմակ մտածել, սև զրուցելու է. ուր տգէտին ձայնը իմաստնոյն կ'հրամայէ, և ուր անիրաւութեանց ականատես անզգայ և անտարբեր ըլլալու է:

Բայց երանի երիտասարդին թէ որ կարող ըլլայ իր սուրբ զգացմանց մէջ մնալ միշտ, թէ որ խոր շախարհը հողմեր չ'ցամքեցնեն իր երևակայութեանը յոյսերը և այն գեղութեան պողարար արցունքները զորոնք իրրև զովացուցիչ շող ազգին չորցած սրտին

վրայ թափէ. երանի թէ որ ուխտալիրուծ մատնութիւն, նենգաւոր նախանձ, սէր խաբէբայ, վատ կեղծաւորութիւն չ'հալածեն և չ'խափանեն իր սրտաբուղիս երգերը և չ'ջախջախեն իր քնարը զոր մտաւոր ազատութեան, փառաց և առաքինութեան նուիրած է:

Երջանիկ համարեցէք զձեզ, դուք ալ, ապակա նեալ ընկերութիւնք, բանի որ անոյշ ձայներ օրորելով, զորովագում զգուանօք կ'յորդորեն զձեզ ՚ի բարին. մի դողացէք, չ'ըլլայ որ նոր Ռիւստիոս, Մովսէս, Պուալօ մը ծնանի թունաւոր ականներով զձեզ վիրաւորելու և ձեր զլուխը սպառնալից կայծակներ թափելու:

Մ. Աճեմեան

ԵՐՈՒՍԱՆԵՄԷՆ

. . . Խմբագիր.

Ազգիս բարօրութեանը և յառաջադիմութեանը խիստ փափաքող և նախանձախնդիր զգացմամբ պատիւ կ'համարիմ Ազգային հանրութեան մէկ քանի ուրախաւիթ լուրեր հաղորդել Ձեր ազգօգուտ թերթին միջոցաւ ՚ի ցնծութիւն յառաջադիմութեան բարեկամ Ազգայնոց:

Ասկից մէկ քանի շաբաթ յառաջ, ճանապարհորդ դութեանս մէջ երջանկաւիթ բաղդը ունեցայ նուա իջեանիլ ՚ի Ս. Երուսաղէմ. Ամենապատիւ Տ. Ետայի Սրբազան Պատրիարք Հայրը իւր բնածիր մարդասիրութեամբ քաղցր ընդունելութիւն ցոյց կուտար, որուն համար պարտ անձին կ'համարիմ հրապարակաւ իմ խորին շնորհակալութիւններս յայտնել թէ և, բայց ամեն յարգանք հրապուրանաց կարգը դատելով, իմ ուշադրութիւնս բոլորովին Վանքին միաբանական կացութեանը վրայ յառելով տեսածներս միայն ուրախութեամբ կ'ուզեմ իմացնել.

Հոս Ազգային Մանմանադրութեան* և սրբոյ Ա.

*Համիս նայելով ամիս յառաջ երբ Տեղոյս՝ ուսակալին կողմէն Օսմանեան Բարեխնամ Կառավարութեան նոր կարգադրութեանցը համեմատ Ազգային-ներե Թ. Խորհրդի մը կազմութիւնը կ'առաջարկուի, Ս. Պատրիարք Հայրը քուսակաւորութեան անաշտ սկզբունքը յարգելով, նախ անորօգտակարութիւնը կ'ձանջ-ցունէ ազգայնոց, եւ անդամոց ղեկորութիւնը քուսակաւորութեան անաշտ սկզբունքի կ'որոշարի:

ժողովս վերաբերեալ կանոնադրութեան եմէ՛ն հէկէտ առ կէտ, գէթ առ այժմ ըստ կարի գործադրութեանն սկսուած է. որով կ'յուսացուի թէ ապագային մէջ խիստ օրինաւոր կերպով շարունակուելով ըստ պահանջման կանոնադրութեան ուսումնական անդամներէ պիտի բաղկանայ միաբանական լրութիւնը, Ամենուպատիւ Ս. Պատրիարք Հօր խնամօք և Արժանապատիւ Միաբան Հարց աջակցութեամբը:

Նորին Բ. Սրբազնութիւնը ինչպէս որ ըսած է, Դասխարակոչքիւնը բնականաբար մարդկային սեռին նիւթական եւ քառոյսիան մարդիչն է, որուն անցեալին մէջ զարշէլի նախապաշարմանց զգուեցուցիչ խոչնդոտներով խաբանուելը քաջ գիտնալով, իւր բոլորուշադրութիւնը դպրոցներուն* մանաւանդ ժառանգաւորաց դպրոցին վրայ դնելով գիշեր ցորեկ անոր վրայ կ'խորհի, և օր ըստ օրէ զանազան փոփոխութիւններ ընելով դպրոցի բարեկարգութիւնը կաւելցնէ, ինչպէս որ ամիս մը առաջ ալ՝ դպրոցի Տնօրէն դատաւոր Մեծ. Պ. Սալաւանեանը ուրիշ պաշտօնի մը յատկացուցեր է, և անոր յաջորդ Փօլսեցի Էրիշ երիտասարդ մը տեսայ, որուն յանձնուած էր վարժարանաց վերափոխութիւնը, ժառանգաւորաց դպրոցի աշակերտաց և Սարկաւագաց դասաւանդութիւնը, կ'յուսամբ որ քիչ ժամանակէն զգալի յառաջադիմութիւններ պիտի ցցնէ, յիշեալ Արժանայարգ երիտասարդը՝ ի պատիւ և յօգուտ Ազգիս:

Տպարանն ալ անձամբ այցելութիւն ընելով չափազանց ուրախութիւն մը զգացի, երբ տեսայ նորընտիր Տեսուչ Արժ. Գէորգ Վարդապետի աշալուրջ հսկողութեամբ անոր ներքին բարեկարգութիւնը:

Զեմք կրնար զանց առնուլ Վանքին արդի բարեկարգութիւնը որ լսածնաւ նայելով առջինէն շատ տարբեր դիրք մը առած կ'երևայ. որովհետեւ գլխաւորաբար առաջ միաբանաց սենեակները մէյմէկ խոհանոց դարձած, իւրաքանչիւր միաբան ըստ իւր բնաց կերակուր եփել տալով. կերակուրի ժամանակ ամեն մէկ միաբան ազատ են եղեր սեղանատուն երկալու կամ չ'երկալու:

Երկրորդ. նախնական հին սովորութիւն մը կայ եղեր միաբանաց հանդերձի համակերպութեան միա-

սին, որ դժբաղդաբար ասկից՝ մէկ քանի տարի յառաջ բոլորովին խանգարուելով, ամեն մէկ միաբան (մէկ քանիներու բացառութեամբ) ազատ են եղեր նա և Ս. Եկեղեցի իջնել իւրեանց նուիրական և հոգևոր պարտաւորութիւններին կատարելու: Բայց հիմայ Սմենապատիւ Պատրիարք Հօր տնօրէնութեամբ Վանքին ներքին բարեկարգութիւնը զրեթէ զմայլելի դիրք մ'առած է, միաբանաց սենեակները կերակուր եփուելը բոլորովին արգիլուելով, ամեն միաբան պարտաւորուած են կերակուրի ժամանակ սեղանատուն իջնել. հոս չ'եմ ուզէր չ'յիշել, թէ Նորին Բ. Սրբազնութիւնը Պատրիարքարանի մէջ (ըստ հին սովորութեան) իրեն համար զատ կերակուր եփուելն ալ արգիլելով ընդհանուր միաբանութեան հետ ըստ կանոնի սեղանատուն կ'իջնայ ճաշելու համար: Միաբանաց հանդերձի համակերպութեան կանոնը վերահաստատուելով, խստիւ արգիլած է որ և իցէ միաբան նոյն ֆ ունայեւ զարտուղիլը: Զանգակի ժամանակ միաբանութիւնը ամբողջ Եկեղեցի իջնելու պարտաւորուած է, և մինակ հիւանդութիւնը բանաւոր պատճառ կրնայ համարուիլ Եկեղեցիէն բացակայ գտնուելու:

Մեծարգոյ Խմբագիր, ակնաստես եղայ նաեւ մէկ երկու ամիսէն ետքը Վանքին մէջ հաստատուելիք Հիւանդանոցի մ' ու դեղարանի մը համար պատրաստութիւնները, որուն ձեռք զարկած է Ամենապատիւ Տ. Եսայի Ս. Պատրիարք Հայրը, որ կարծեմ ոչ ոք պիտի համարձակի ուրանայ թէ այն երկուքին հիմնադիրն ալ Նորին Սրբազնութիւնը պիտի ըլլայ, որ յիշատակաց և միանգամայն իւր ազգասիրական զգացման գործնականաց ապացոյց մը կրնայ համարուիլ:

Արդ, ասոնք և ասոնց նման ազգօգուտ հաստատութիւններ ընելու ջանիցը քաջ տեղեակ ըլլալով, կ'բարեմտողմեմ առ բարձրեալն Աստուած որ Նորին Սրբազնութեան երկար կեանք պարգևելով, իւր Ս. և Առաքելական Բարձր Գահին վրայ կեցուցանէ ի պայծառութիւն և ի յառաջադիմութիւն Ազգիս:

Եթէ հոս գտնուած միջոցիս թէ դպրոցներուն թէ Տպարանի և թէ Հիւանդանոցի ներքին կանոնադրութիւններն ալ, որ արդէն սկսուած է խմբագրուիլ, բննայ, զանոնք ալ Զեր. Ազգասիրութեան հսկողդել խոստանալով, Զեր ազգօգուտ եերթին մէջ ներկայիս տեղի մը շնորհելնիդ կ'խնդրեմ:

*Բացի ժառանգաւորաց դպրոցէն քաղաքիս մէջ կայ նաեւ երկու սեռի Թաղական դպրոցներ ալ, որոնց յատուցադիմութեան հետ հէկէտ ջանադիր է, Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայրը:

ԽԱՐԲԵՐՈՒՄ

. . . Խարբեր.

Մասիսի 714^ա թուոյն մէջ Գեր. Ահարոն Վարդապետին նպատաւոր քանի մը տող կարդալով, պարտք կը համարինք իբր ճշմարիտ Հայ թէ նորա խմբագրին և թէ յիշեալ վարդապետին նկատմամբ քանի մը խօսք ընել Ձեր Ազգագուտ օրագրոյն միջոցաւ:

Մասիս, 'ի դիմաց Ահարոն վարդապետի ջատագովութեան փողն հնչելով, Ճաֆէրեանի տուած յայտագիրն հրատարակելէն ետքը, կուսակցութեան ոգով մը սա խօսքերը կ'ըսէ նաև «այս գիրը որ « ինքնին բաւական է Խարբերող Առաջնորդական » խնդիրն լուծելու, կ'զարմանամք և տարալուծելով « կ'պարտաւորինք հարցնելու թէ ուրեմն ինչ պատ « ճառաւ և ինչ գործի համար Խարբերող Առաջնոր « դը Կ. Պօլիս կանչուած և 'այն բազմամարդ վիճա « կին ժողովուրդն անխնամեղեսի վրայ' թողուած է »:

Ձէինք կարծեր որ Մասիս այդ աստիճան տղաշակ ձևանալով, այսպէս ծիծաղաշարժ եղբակցութիւններ հաներ. թող ներէ մեզ իրեն տղայամիտ ըսելուս. վասն զի քանի որ Ահարոն Վարդապետին ալ առ Ճաֆէրեանն տուած յայտագիրը չէ տեսած և իրարու հետ չ'է բաղդատած, ինչպէս կ'ստատարի ըսել թէ այս գիրը (Ճաֆէրեանի յայտագիրն) ինքնին կ'լուծէ խնդիրը, և ինչ գիտէ թէ Ճաֆէրեան ինչ մտքով և ինչ նպատակով տուած է այդ կերպ յայտագիր մը. բայց ըստ որում Ճաֆէրեանը Կարին է և Ահարոն Վարդապետին ստորագրութիւնն ալ նորա քով, ուստի այս կէտիս նկատմամբ երկաւրաքանելը առ այժմ աւելորդ համարելով կ'ընդունք, որ Ճաֆէրեանը ինքն բացատրէ իւր տուած յայտագրին միտքը, իւր քով գտնուած ստորագրութիւնն ալ հրատարակելով: Սակայն մեզ այնպէս կը թուի թէ Ճաֆէրեանի այս կերպ ստորագրութիւնն մը տալուն պատճառը այն է, որ չ'ըլլայ թէ Խարբերողի ժողովուրդն որ բաւական հարուածներ ընդունած էր Գեր. Առաջնորդէն, ոտքի ելլելով երկրորդ նախաձիւղ մը շինէին, ինչպէս որ ինքն իսկ Առաջնորդը ակնեքն տեսաւ:

Խօսինք քիչ մ'ալ Խարբերողական ժողովրդեան անխնամ մնալուն վրայ, ըստ Մասիսի կարծեաց:

Մասիս մեղադրանաց տեղի չ'ունի. որովհետև

Գեր. Առաջնորդին շինծու հանրագիրը տեսած ըլլալով, ինքն ալ ստիպուէր է գէթ 'ի պատիւ Առաջնորդին այնպէս խօսելու. հանրագրին ճամար շինծու լինք, ըստ որում անի չէ թէ ինքը Պօլիս գալէն ետքը զրկուէր է Խարբերողէն, այլ ինքը հոս գտնուած ատեն շինեց շտկեց, և ոմանք խաբելով ոմանք վախալով և պատառաբոյժներու փոքրիկ մաս մ'ալ իւր կողմը որսալով ստորագրել տուած է զանի, ըստ որում ականատես ենք մենք. սակայն կ'երևի որ յիշեալ հանրագրին ամսամիւր ժամանակ անցնելէն ետքը դրուած ըլլալ, և ահա այս պատճառաւ Մասիսի աշուրները շլացեր է. բայց Մասիս թող սմափի ու քաջայոյս ըլլայ. որ այսուհետև այդպիսի հանրագրութիւններ երբէք չ'պիտի տեսնայ:

Արդ, ուշադրութիւննիս աւելի կ'յափշտակուի այն անխնամ բառէն. սակայն կ'հարցուի, որ Ահարոն Վարդապետն 4—5^ա միս առաջնորդութիւնն ըրած ատեն քանի քանի բողոքներ չ'զրկուեցաւ, քանի քանի անգամ օրագրաց էջերը չ'լեցուց, մինչև նոյն իսկ Մասիսի. և վերջապէս քանի քանի անգամ թէլեր չ'զարնուեցաւ Պատրիարքարան, մինչև որ բարի յաջողութիւն մը մեր ձայնը լսելով Առաջնորդն Կ. Պօլիս կանչուեցաւ (կ'երևի թէ Մասիս այս միջոցներուն Յովնանու բաղդին էր հանդիպած) և ընդհակառակն այժմ, որ 5^ա միս կ'ընէ Առաջնորդին վիճակէն ելլելը, քանի քանի աղերսանաց գրեր զրկուեցաւ Պատրիարքարան անոր հրաժարումն խնդրելով, միանգամայն իմացնելով որ Առաջնորդական փոխանորդն բաւ է նոյն պաշտօնը վարելու:

Մեր այս խօսքերը Մասիսի յանդիմանութիւնն չ'է ալ խրատ մը տալ, որ հրատարակելիք խօսքերն իր մտաց բարոյական կշիռին վրայ հաւասարելով, զգուշանայ ուրիշ անգամ իւր պատուոյն արատ չի բերելու:

Իսկ Գեր. Առաջնորդին գտնալով կ'հարցնենք, թէ ինչ նպատակի ծառայելով օրագրաց թերթերը մըրտաւ տալ կ'աշխատի. անշուշտ դիտաւորութիւն մը ունի կամ կրկին իւր պաշտօնին վերադառնալու, կամ իւր ըրած պարտքերն ազգին վրայ ձգելով իւր օձիքն ազատելու, և կամ իւր առաջին պատիւը ձեռք բերելով ուրիշ վիճակի մը առաջնորդութիւն ստանալու . . . : Եթէ ասոնցմէ առաջինն է իւր նպատակը, պէտք է յիշէ նոյա ազուաւր, որուն դարձը ըստ մեզ աւելի հաւանական կ'ընդունք քան թէ իրեն կրկին Խարբերող վերադառնալու նպատակը. իսկ եթէ ըրած պարտքին համար սիրտը թունու ելած է, որպէս զի

իրմէն չ'պահանջեն, այն ալ Վարչութեան զիտնալիք բանն է. բայց եթէ պատիւը տեղը բերել կ'աշխատի, այն ալ իւր գործն է, հետեւաբար պէտք չ'է իւր անձնական փառացը շահուն ու պատուոյն համար բազմաթիւ անձինք զոհելով զրահեալ բարբառել, այլ գտնուած տեղը ծանր նստիլ, որպէս զի իւր կերպ կերպ խաբէութիւններն, բարոյական սպանումներն և ուրիշ բարեգործութեան հակառակ ընծացքներն երևան չ'ելլեն, և ինքն ալ առակ նշաւակի չ'լլայ 'ի նախատինս Ազգին:

Մնամ կայլն:

1863 Նոյ. 27.

* * *

ԶՄԻՒՆԻԱՅԷՆ

... Խմբագիր.

Դուք լաւ գիտէք արդէն, որ Զմիւռնիոյ ազգայնոց մեծ մասը միշտ մեծ մեծ երազներ կ'տեսնէ. հիմա Զեզի քանի մը — խնդալու մի ըսեմ ծաղրելու մի ըսեմ — տեղեկութիւններ տամ, որոնց ամենն ալ մեծ արժէք ունին:

Ա. Այժմ Զմիւռնիոյ մեծ մասը, զիսէն ոտքէն Ոսկանեան մը բռներ է. ահագին տառաչի մը ձայն կ'ելլէ, որն որ Ոսկանեանի վզէն կախուած է և ամեն մարդ մէկ մէկ նպատակաւ ձեռքի փայտովը անոր կը զարնէ. ոմանք Մահմանադրութիւնը մեռցնելու, ոմանք Ոսկանեանի արժէքը ճանչնալուն, և ոմանք ալ ռաւախաբաս պուշուրաշլի նպատակաւ:

Ունակ Մահմանադրութիւնը մեռցնելու նպատակաւ ըսինք: Որովհետեւ Մահմանադրապէս կազմուած Ոստումական խորհուրդը մէկդի թողլով, խելմը մարդիկ ոտքի ելեր « Ոսկանեանը դպրոց պիտի դնենք որպէս զի դպրոցը բարեկարգուի. տակաջն դպրոցին յատկացեալ տարեկան 150000 ղուրուշ չ'բաւեր » ըսելով բաժանորդագրութիւն մը բանալ կ'ուզեն:

Ո՛վ չ'գիտեր թէ Ոսկանեանի նման անձի մը տը նօրէնութեանը ներքեւ գտնուած դպրոց մը չ'յառաջադիմեր. տակաջն ով չ'վկայեր որ բաժանորդագրութիւն մը բանալու ետեւէ եղող այն խումբին ըրածը Մահմանադրութեան տրամադրութեանը հակառակ է, և ով չ'զուշակեր որ անոնց այս ընծացքը Քաղ. ժողովին ընտրած Ոստումական խորհրդին մեռնելուն հետեւաբար խոշոր դատի 'ի բարձունսով մը թաղուելուն պատճառ պիտի ըլլայ:

Եթէ այն անձինքը դպրոցին յառաջադիմութեանը նախանձախնդիր են, կրնային Ոստումական խորհրդոյն ջանիւքը և տնօրէնութեամբը հանգանակութիւն մը ընել, և զանի Ազգին արկղէն դպրոցին ծախսին վրայ աւելցնելով իրենց նպատակին հասնիլ. տակաջն քանի որ այս եղանակաւ չ'են ուզեր գործել, և Ոստումական խորհրդոյն խօսք չ'են ձգեր, միաբերնին իշտե պուշուրաշլի չ'է մի. Մահմանադրութիւնը մեռցնել չ'է մի:

Բ. Զմիւռնիոյ մեկ մասը մեծ մեծ երազներ կը տեսնէ ըսինք:

Ազգ. Վարչութիւնը կրօնականներով մէկտեղ ընդամենը 40 երեսփոխան որոշած է Զմիւռնիոյ համար. հիմա մեծ երազ տեսնել չ'է մի, որ 40ը տակաւին չ'լրացած, կ'ելլեն 100 երեսփոխան ըլլայ կ'պօռան. այս մեծ երազները չ'է մի պատճառը որ օր օրի զմեզ յառաջիմութեան խորերը կ'սուզէ:

Գ. Առ քեզի չիջեյի պուշուրաշլի ջամուռը գառնընսա հալաշլու մ'ալ:

Օրագիրներու մէջ կարդացուեցաւ արդէն Վարժապետաց քանի տեսնէ 'ի վեր ամսական չ'առնելնին, բայց ասոնց մէջ բացառութիւններ կան. Տանկին առածը գիտես դու. քիմիկն վերջի զանաւորն, քիմիկն սուտազ քոշիւրմիւշ. վարժապետ կայ որ ամսական չ'առնելուն անօթութենէ կ'մեռնի. վարժապետ ալ կայ որ Թորոսներու և Կիրակոսներու կրօնքներով զրեթէ քիչ բան մը մնացած է առնելիքէն կամ բնաւ չ'ունի. զարմանալին հրն է գիտես. վարժապետին մէկը Քաղ. ժողովոյ անդամոց մէկուն ազգակա. նրն ըլլալով, Ազգ. կալուածներէն մին իսկոյն 5000 ղուրուշի կ'վարցուի և դրամը կ'յանձնուի նոյն վարժապետին. ասոյին մնացողները բերանին բացած հիւսիսային հողմը որ կողմէն փչելուն կապասէ որ կուտայ. ասանկ բացառութիւններ քանի որ կայ Զմիւռնիոյ մէջ, չ'է թէ Փարիզէն Ոսկանեանը, այլ Աստուծոյ աջ կողմէն Քրիստոս ալ գալու ըլլայ, դարձեալ անօգնուտ . . . :

Դ. Անցեալ շաբթու Թռչնիկի 45³ Թուոյն մէջ Թաղ. խորհրդոյն մինչցարդ չ'կազմուելուն կ'ցաւիք: Բարեկամ, քանի որ Թաղ. խորհուրդը ընդհանուրին բռնաբարութեամբը պիտի ըլլայ, ըսել է որ Մահմանադրական անձինքներէ պիտի բաղկանայ. ուստի կ'խնդրեմ որ այս Քաղ. ժողովին օրովը այդ խնդիրը չ'յուզես, եթէ չ'ես ուզեր Քաղ. ժողովը քաքառ սանձախի հանդպցնել:

Ինչ ըսեմ, Զմիւռնիոյ Մահմանադրականաց

մեղքի շատութենէ միարկեօք որ Կեղորոնական Վարչութիւնն ալ ՚ի մասին հոս եղած անկարգութեանց տկանքը խփեր է:

ՔՐՔԱՏԷՆ

Ընդունած նամակներնու գրեթէ ամենուն ալ բովանդակութիւնը մի և նոյնն է, և մինչև ցարդ հոն Սահմանադրութիւնը օրինաւորապէս չ'գործադրուելուն, և զպրոցները բոլորովին անխնամ երեսի վրայ թողուելուն համար իրենց Առաջնորդին նկատմամբ ունեցած պզգոհութիւննին կ'յայտեն:

ՄԱՐԶՈՒԱՆԷՆ

Բոլոր Ազգային գործոց երեսի վրայ մնալը մէջ բերելով, իրենց վիստիլը կ'իմացնեն, և կ'ուզեն հասկընալ թէ իրենց Առաջնորդը պիտի դիմուի կամ ոչ: Պատրիարքարանի դատարկ սենեակներէն կ'խնդրուի Մարգուանցոց այս հարցմանը պատասխան մը տալ:

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Յգոստափառ Ինքնակալը բարեհաճեցաւ հինգերորդ կարգի Մեծիօյնէ պատուանշան շնորհել, Խարբերդցի Եղեան Մ. Յովհաննէս և Մ. Կիրակոս Աղաներուն և Ճաֆէրեան Գեորգ Էֆէնտին:

— Լսածնուս նայելով, Խրիմեանի հակառակորդ Մշեցի չորս Վարդապետները չորրորդ անգամ զանի մատներ են, անհիմն ամբաստանութիւններով լ'ցուն հանրագրութիւն մը Տեղւոյն կուսակալին մատուցանելով:

Այս հանրագրութիւնը, Չեփեզները սակե հեռացնելու համար երեսով խաբեր և խեղճ հասարակութեան ալ կնքել տալով, կ'պատրաստուին եղեր Բ. Դուռը դրկելու:

Քանի որ Պատրիարքարանը Խրիմեանի տարբեր աչօք կ'նայի, տարակոյս չ'կայ որ յիշեալ Վարդապետը մինչև իւր կենաց վերջին օրը այսպիսի մատնութիւններու և նեղութիւններու զոհ պիտի ըլլայ:

— Ամսոյս 17ին Ընդհանուր ժողով գումարուելով, Քաղ. ժողովոյ հրաժարեալ 6 անդամաց տեղ

բուէից բացարցակ առաւելութեամբ հետևեալները ընտրուեցին:

Մանուկ Էֆէնտի Արսլանեան	
Գրիգոր	« Գարակէօզեան
Սիօս	« Սահակեան
Սենեքերիմ	« Մանուկեան
Յովհաննէս	« Կիւմիւշեան
Գեորգ	« Մուրատեան

Ասոնցմէ զատ Ընդհանուր ժողովոյ Առեւտրական ընտրուեցին Է. Վսեմ, Բարունակ Պէլ Ֆէրրուհ, և փոխ. Աստուպետ Տատեան Խ. Ներսէս Էֆէնտին:

— Բազմաթիւ ստորագրութեամբ հեռագրաւոր մը ստացանք այս շաբթու Խարբերդէն, որուն պարունակութիւնն է հետևեալը:

« Կ'լսենք որ Ահարօն Վարդապետը վերադառնալու Խարբերդ պիտի դրկուի եղեր, և արդէն ինքն ալ « իւր նամակներովը իրեններուն այսպէս իմացուցած ըլլալուն, ժողովուրդը կրկին տակն ու վրայ « եղաւ. եթէ Վարչութիւնը յիշեալ Վարդապետը կր- « կին Խարբերդ դրկելու կամք կ'ընէ, պէտք է որ « վերջն ալ մտածէ « :

Կ'յուսամք որ Գեորգ. Ահարօն Վարդապետը, խռովութիւնը Խարբերդէն իսպառ անհետացնելու և իւր ազգասիրութեանը նոր ապացոյց մը տալու համար ինքնին պիտի հրաժարի այս Առաջնորդական պաշտօնէն:

Վարազայ անուն Տանկաբարբառ լրագիրը, զոր կարդալ բնաւ չ'եմ ախորժիր և եթէ զգաղաբար երբեքն իմամամբ ձեռքս անցնի, անոր մէջ ուրիշ բան չ'տեսնուիր բայց միայն ողբ և հեծութիւն, որոնք լալկան կնոջ յուսահատական հառաչանոց ձայնին պէս մարդս կ'վիստեցնեն և փոխանակ պակասութեան տէր եղողները բուժելու անոնց վրայ աւելի գէշ ազդեցութիւն կ'ընեն բնականաբար: Յիշեալ լրագիրը իր ծնունդ առած օրէն ՚ի վեր այս անխորհուրդ սկզբան կ'ծառայէ և առանց օր մը յորդոր և քաջալեր կարգալու հասարակութեան, միշտ կ'բամբասէ և կ'հառաչէ, որով չ'եմ սխալիր եթէ ըսեմ թէ զրեթէ բոլոր ընթերցողաց զգուանք պատճառած է և անոր այս անախորժ ընթացքին դէմ անդադար տրտունջ և բողոք կբառնան: Ինչպէս որ այս անգամ յիշեալ թերթին 261 թիւը ձեռքս տուին որուն մէջ մեծ հրդեհեան հրկիզեալ ազգայնոց Տէրութեան կողմանէ շնորհուած ողորմութեան նկատմամբ յօգուած մը գրու-

ուած էր զոր ուշադրութեամբ կարդացի, յորում թիւր և անհիմն տեղեկութիւններ պարունակուած ըլլալէն զատ մէր ազգին դէմ այնպիսի վատ և տմարդի զբարարութիւն մը ըրածէ, որուն որ ամեն Հայ անունը կրողին պատուոյն ու զգացմանցը և մինչև ցարդ աշխարհի առջև ունեցած համարմանը կ'ըպչի. այնպիսի զրպարտութիւն մը որ Հայութեան ռիսերիմ ու անհաշտ թշնամի մը անգամ խիղճ կ'ընէ հրատարակել և Հայ ազգին ընդհանրութեան պատիւը արատաւորել, որուն դէմ Պ. Խմբագիր, ես որ լոկ Հայ մ'եմ իմ բոլոր ուժովս կ'ըողորեմ:

Այս լրագիրը որուն ձեռքը ազգիս կղերական դասը խաղալիկ մ'եղած և բոլոր Եպիսկոպոսք, Վարդապետք և Քահանաները վեր 'ի վայր ըրած է և անոնցմէ զրեթէ և ոչ մէկը իր առջև շնորհք գտած չ'են, ահա այս անգամ ալ կամուրջիկութեանց խնդրոյն մէջ նետուելով և Աղմամարայ Խաչատուր Կաթողիկոսի նկատմամբ քանի մը Հայ լրագրաց խոհեմ ընթացքը զրպարտելով կ'իստատանայ յառաջիկայ Թերթով այս մասին իր խորհրդածութիւնները ընել, որուն ինչ ոճով զրուելիքը արդէն յայտնի է ամենուն:

Ուստի կ'խնդրեմ Պ. Խմբագիր որ ձեր պատուական լրագրոյն մէկ անկիւնը ներկայիս տեղի շնորհել բարեհաճիք, իբր բողոք յիշեալ լրագրոյն Հայ Ազգին պատուոյն դէմ գրած վերողբեալ յօդուածին և իբր ազդարարութիւն յիշեալ լրագրին, անոր բռնած անխոհեմ ու անխորհուրդ ընթացքին համար, յունակով որ երբ յիշեալ լրագիրը իմանայ իւր կարծած ու յուսացածին հակառակ հասարակութեան պատճառած զոռանք ու ձանձրոյթը, Թերես այս ընթացքը փոխէ, և այն ատեն ազգն ալ անոր գրածներէն բան մը հասկնալով զուգէ օգուտ մը կարենայ բաղել և շահածել այն ազգօգուտ առաջարկութիւնները, որոնք Թերես հիմակուան յօդուածներուն մէջ ալ կ'գտնուին, բայց հասարակութեան առջև իւր համարումն ու կարևորութիւնը կորսնցուցած ըլլալուն անօգուտ և ապարդիւն կ'մնան դժբաղդաբար:

* * *

Այս նամակին պատասխանող ուրիշ նամակ մը ստացանք, որուն հրատարակութիւնը յաջորդ Թերթերնու թողլով ստիպուած ենք Թերթերնու անցկութեանը պատճառաւ:

ԻՆՉ Է ՄԱՐԴՈՒՍ ԿԵՆԱՑ ՆՊԱՏԱԿԸ

Փիլիսոփայք կ'պատասխանեն:

Ճշմարտութիւնը փնտռել: — Առաջին և զլիսաւոր պարտքն է մարդուս, ճանչնալ և 'ի զորո՞ղմէն ալն ամենը որ ազնիւ պատշաճ և բարի է: — Հետեւեալ լաւագոյն և հմտագոյն ըլլալու աշխատիլ: — Օր ըստ օրէ բարոյապէս և մտաւորապէս ազնւանալ:

Իսկ կրօնը, կ'պատասխանեն:

Աստուած ճանչնալ, սիրել և իրեն ծառայել: — Աստուած է ազգիւր ճշմարտութեան կամ լաւ ևս ըսելով, ինքն իսկ է ճշմարտութիւն: — Չինքը ճանչնալ սիրել և իրեն ծառայելը, ճշմարտութիւնը ճանչնալ, սիրել և զայն 'ի զորո՞ղմէն է, որ է ազնիւ, պատշաճ և բարի:

Աստուածաբանք և փիլիսոփայք ուրեմն համամիտք, մարդուս կեանց մի և նոյն նպատակը կ'սահմանեն:

Ինչ որ ալ ըլլայ մարդուս աստիճանը և արհեստը. հարուտ կամ աղքատ, հօգը կամ տկար, հրմուտ կամ սոգէտ, պէտք է միշտ աշխատի, կարողութեանցը համեմատ և միանգամայն կենաց սովորական պարտքերը լեցնելով, իր բարոյական և մտաւոր կատարելութեանը:

Ամեն մարդ ջանքով և հաստատուն կամքով կարող է այս նպատակիս հասնիլ, որուն որքան կարևոր ըլլալը ապացոյցը մեզի յայտնի կ'ընէ: Եւ յիշաւի նոյնպէս չ'ենք կարող մտածել իշխանութեան, համբաւոյ, հարստութեան և հաճոյից համար, երկրորդական նպատակներ, որոնք քիչ մարդոց տրուած են և որոնց վաղանցիկ ըլլալը ամեն օր անթիւ օրինակներ կ'հաստատեն: Մեր փառասիրութեանը միմիայն արժանի են այն բարիքները զորս որ և իցէ մարդկային գօրութիւն մեզմէ յափշտակել կարող չ'է:

Մանչեսթրի միութեան անկախ ուխտին Օտտ Ֆելլոյից Հայկ (Օրիօն) սենեակը պատիւ ունի ծանուցանել, որ յառաջիկայ չորեքշաբթի Դեկտ. 22 Ընդհանուր ժողով ունենալուն, եղբարք պարտաւոր են գտնուիլ անպատճառ:

Ն. Մանանեակ

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏԵՐԵՆ

ԳՐԻԳՈՐ Վ. ԱԼԷԱԹՃԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ—ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵՆ

ՅԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ